

Herman Melvil
ZAČARANA
OSTRVA

I DRUGE PRIČE

Preveo

MILAN MILETIĆ

BUKOFAL

VERANDA

„Kraj najlepšeg cveća,
Dok je leta i dok stanujem ovde, Fidele...”

Kad sam prešao na selo, nastanio sam se u nekoj staromodnoj seljačkoj kući koja nije imala verandu – nedostatak zbog kojeg sam itekako zažalio, jer ne samo da sam voleo verande, koje na izvestan način spajaju udobnost kuće i slobodu okolnih polja, a uz to tamo je tako prijatno očitavati termometar, nego je i sama okolna priroda bila tako živopisna da u vreme kad uspevaju bobice nema dečaka koji ne odlazi u brdo ili ne šparta dolinom, a da u svakom kutku ne nabasa na štafelaje i suncem opaljene slikare koji tamo slikaju. Pravi slikarski raj. Venac zvezda ispresecan vencem planina. Makar je tako izgledalo iz kuće; premda, kad se popnete u planine, ni traga od njihovog venca. Da se kuća nalazila dvadeset pet metara dalje, ovog ljupkog venca ne bi ni bilo.

Kuća je stara. Sedamdeset godina prošlo je otkako je iz nedara Krečnjačkih brda izvađena Kaba ili sveti kamen, kojem su za svaki Dan zahvalnosti, na poklonjenje dolazili hodočasnici iz okoline. Bilo je to tako davno da su, kopajući temelje, radnici koristili i ašove i sekire, boreći se s trogloditima iz tog podzemnog sveta – ogromnim korenjem nepregledne šume koja je nekad prekrivala ono što ovog časa predstavlja beskrajnu kosinu usnule doline, s one strane mojih leja maka. Od te guste šume opstao je samo jedan brest – osuđen na samovanje zbog sopstvene čvrstine.

Ko god da je sagradio kuću sagradio ju je bolje nego što je pretpostavljao; to jest, jedne zvezdane noći Orion je sevnuo svojim Damoklovim mačem i rekao: „Ovde gradi“. Jer kako bi inače graditelju palo na pamet da se, pošto je teren raskrčen,

smesti na ovako sjajnom mestu? – baš kao Grejlok, sa svim onim bregovima oko sebe, baš kao Karlo Veliki među svojim perovima.

Dakle, da kuća u ovako lepom okruženju nema verandu za uživanje onih koji bi možda poželeli da se goste pogledom, da tu provode vreme i baškare se, čini mi se da je propust isto onako ozbiljan kao kad u galeriji slika nema nijedne klupe; jer šta su mermerne dvorane ovih krečnjačka brda ako ne galerije slika? – galerije u kojima, iz meseca u mesec, slike većno blede – neprestano postajući neke nove. A lepota je poput bogobojažljivosti – ne možete da je razumete u trku; spokojstvo i postojanost – u naše vreme, udobna fotelja – krajnje su neophodni. Jer iako su u stara vremena, kad je poštovanje bilo u modi, a lenjost nije, posvećenici Prirode, nema sumnje, imali su običaj da stoje i iskazuju divljenje – baš kao što je kod poklonika Svevišnjeg tih vekova bio običaj u katedralama – ipak, u ova vremena poljuljane vere i klecavih kolena, mi imamo verandu i crkvene klupe.

Prve godine, dovoljno dokon da prisustvujem krunisanju Karla Velikog (shodno tome kako su dopuštale vremenske prilike, krunisan je pri svakom izlasku i zalasku sunca), na obližnjem obronku pronašao sam kraljevski foaje od busenja – baršunasto zeleni foaje s dugačkim jastukom od mahovine; tik uz lice – šašavo, dabome – provirivala su (premda, pretpostavljam, zbog čiste heraldike) tri čuperka ljubičica u srebrnom zagrljaju divljih jagoda; a rešetku od pruća, izuvijanu orlovim noktima, postavio sam kao baldahin. Zaista kraljevski foaje, nema šta. I to toliko da me je – pošto sam se opružio kao danski kralj u svom voćnjaku – na tom mestu, neznano kako, spopala ušobolja. Ali ako vlaga povremeno pritiska Vestminstersku opatiju, zbog toga što je tako stara, zašto to ne bi bio slučaj i u ovom manastiru u planinama, koji je još stariji?

Veranda se mora imati.

Kuća je bila prostrana – moj kapital nevelik; stoga nije bilo moguće da se veranda s pogledom podigne u krug oko kuće – premda su stolari, uistinu, razmatrajući stvar lenjirom i olov-

kom, goreli od želje da udovolje svim mojim prohtevima, po ceni koju sam ovog časa zaboravio.

Posle čega se ispostavilo da je verandu moguće podići samo s jedne od četiri strane kuće. Ali s koje?

Na istok, ka onom prostranom trapu na Krečnjačkim brdima koji nestaje u pravcu Kitoa; i svaki odron, svaka mala bela fleka nečeg što se u prohladno jutro otkotrlja s vrha litice – prvi okot, prvo runo; a potom božićna zora, dok one blede visove zaogrće rumenim pokrivačem i kariranim suknom – božanstven prizor s vaše verande. Božanstven prizor; ali na severu je Karlo Veliki – nemoguće je imati i Krečnjačka brda i Karla Velikog.

Dakle, južna strana. Tamo rastu jabuke. U blaga majska jutra prijatno je sedeti i posmatrati voćnjak, oboleo od cvetova, kao za venčanje; a oktobra, zeleni vrt; beskraj rumenih plodova. Zaista izvršno, jamčim vam; ali na severu je Karlo Veliki.

Zapadna strana – pogledajte. Planinski pašnjak, preko kojeg puteljak vodi prema klenovoj šumi na vrhu. Slatko je s proleća ići obronkom, inače sivim i golim – slatko je ići, kažem, najstarijim stazama prošaranim prvim zelenilom. Slatko je, istina, ne poričem; ali na severu je Karlo Veliki.

Dakle, pobedio je Karlo Veliki. To je bilo nedugo posle 1848; i nekako u to vreme, po celom svetu, kraljevi su morali na glasanje i glasali su za sebe.

I tako, čim je teren raskrčen, svi iz okoline, komšija Dajvis naročito, prasnuli su – u smeh. Veranda prema severu! Zimska veranda! Potreba da se, zimi oko ponoći, posmatra *Aurora Borealis*, recimo; nadajmo se da je dobro popunio zalihe polarnih mufova i rukavica bez prstiju.

To je bilo slavnog meseca marta. Ne treba zaboraviti poplave noseve drvoseča i to kako su se rugali novajlijama iz grada, koji će mi podići jednu jedinu verandu okrenutu na sever. Ali mart ne traje daveka; strpljenja, i doći će avgust. A onda ću, iz prohladnog raja svoje severne odrine, ja, Lazar u nedrima Avrama, sažaljivo gledati nizbrdo na sirotog starog Dajvisa, izmučenog u čistilištu svoje verande okrenute na jug.

Međutim, čak i decembra, ova veranda okrenuta ka severu nije bila za bacanje – premda ledeno hladna i vetrovita, uz severac koji je, poput svakog mlinara, posipao sneg u najlepši sat – jer i tad bih, smrznute brade, još jednom obišao snežno belu palubu, izloženu ćudima Kejpa Horna.

Preko leta, opet, sedeći ovde poput Knuta Velikog, čovek bi često pomišljao na more. Jer ne samo da je otegnut dubinski talas valjao povijeno žito, a talasići trave mreškali se po spuštеноj verandi kao da im je obala, nego je maslačak lebdeo kroz vazduh poput pene, planinski visovi rumeneli se kao kreste talasa, a tiho avgustovsko podne razlegalo se preko dubokih livada poput zatišja na frontu; ali prostranstvo i pustoš tako priliče okeanu – kao i smiraj i nepromenljivost – da prva pojava nepoznate kuće, dok se izdiže s one strane stabala, celom svetu izgleda kao kad na Berberskoj obali primete nepoznat brod.

I to me podseća na putovanje u vilinsku zemlju. Istinsko putovanje; ali, sve u svemu, uzmite da je zanimljivo kao da je izmišljeno.

S verande sam primetio izvestan nejasan predmet, po svedeci, zagonetno ušuškan u neku vrstu carskog gornjeg džepa, visoko u levkastoj raselini, to jest, duboko u udolini, negde u severozapadnim visovima – ipak, da li je to zaista bilo na obronku planine ili na njenom vrhu, nije bilo moguće odrediti; jer čak i kad se posmatra s povoljnog mesta, plavičasti vrh vam se, izdižući se iznad ostalih, takoreći obraća iznad njihovih glava i jasno vam stavlja do znanja da iako (on, plavičasti vrh) izgleda kao jedan od njih, on to ipak nije (Bože sačuvaj!) i, uistinu, stavlja vam do znanja – a istini za volju, na to ima sva prava – da ih sve nadmašuje za nekoliko lakata; ali svejedno, izvesni venci, tu i tamo, zajedno sa svojim nepravilnim oblicima i visovima, ako se gledaju s verande, učiniće to da se niže i mnogo bliže planine, po svakakvom vremenu – uglavnom – stope sa senkom one udaljenije i više; tako i predmet – nejasan na vrhu ove druge, i pored svega, izgleda kao da se natakario na bok ove prve. Te planine, na izvestan način, igrale su se žmurke i to još pred nečijim očima.

Ali bilo kako bilo, tačka o kojoj je reč, u svakom slučaju, nalazila se na takvom mestu da se videla isključivo ona, ali i tad tek nejasno, pod izvesnim volšebnim uslovima svetla i senke.

U stvari, godinu dana ili nešto više, nisam ni znao da se tamo nalazi takvo mesto i verovatno nikad ne bih ni znao, da nije bilo jednog čarobnog poslepodneva u jesen – u poznu jesen – poslepodneva izvesnog ludog pesnika; kad je klenova šuma u prostranoj kotlini ispod mene, pošto je ostala bez svoje prve crvene boje, gotovo pocrnela od dima, poput tinjajućih gradova, kao kad plameni jezici izdahnu nad svojim plenom; i proneo se glas da ovaj dim usred uobičajenog vazduha uopšte nije bilo miholjsko leto – koje obično nije bilo tako mučna stvar, koliko god da je bilo blago – nego je, najvećim delom, s vetrom stigao iz dalekih šuma Vermonta, koje su nedeljama i nedeljama gorele; stoga i nije čudo da je nebo bilo zlokobno poput Hekatinog kazana – a dva lovca, pošto su prešla polje heljdine crvene strnjike, kao da su bili po zlu čuveni Magbet i prokazani Banko; a pustinjačko sunce, šćućurivši se u tvrđavi Adulam, daleko na jugu, shodno godišnjem dobu, malo čemu je doprinosilo osim što je okolnim putem svojim oskudnim zracima obasjavalo Simplonski klanac među oblacima i uporno bojilo jedan mali, ovalni crveni gat na bledom obronku brda na severozapadu. Signal poput sveće. Blistava tačka, tamo gde je sve drugo bilo u senci.

Pomislio sam – vile; nekakav sablasni prsten oko kojeg igraju vile.

Vreme je prolazilo; sledećeg maja, posle blagog pljuska po planinama – malih pljuskovitih ostrvaca u izmaglici mora sunčeve svetlosti, tako razmaknutih – ponekad dva, tri, četiri, od kojih su se svi u jedan mah videli na različitim mestima – koje sam voleo da ih posmatram s verande, za razliku od oluje s grmljavinom, koje su starog Grejloka obično spopadale kao da je Sinajska gora, tako da čovek na kraju pomisli da crnoputi Mojsije mora da se tu negde uspinjao u oporu kukutu; posle tog blagog pljuska, kažem, video sam dugu, čiji se drugi kraj namestio baš tamo gde sam, ujesen, primetio gat. Pomislio sam –

vile; i prisetio se toga da duga podstiče cvetanje i da čoveka, ako samo uspe da stigne do njenog kraja, tamo čeka vreća puna zlata. Na tom drugom kraju duge – kamo sreće da sam tamo, pomislio sam! I ništa manje to sam i želeo, jer sad sam prvi put primetio nešto što mi je na planinskom obronku izgledalo kao neka vrsta uske doline, to jest, špilje; u najmanju ruku, šta god da je to bilo, kroz prizmu duge, blistalo je kao da je rudnik Potosi. Ali priprosti komšija rekao je da je to, bez sumnje, samo neki stari ambar – napušten, urušen po bokovima, otpozadi oslonjen na liticu. Ipak, premda tamo nikad nisam bio, mislio sam drugačije.

Nekoliko dana posle toga, rumena zora zapalila je zlatnu iskru na istom mestu kao i ranije. Iskra je bila tako sjajna da mi se učinilo da može da potiče samo od stakla. Zdanje, u tom slučaju – ako je to uopšte bilo zdanje – u najmanju ruku nije bilo ambar, a još manje napušten ambar; i ni reč o tome da unutra stoji desetogodišnje, ustajalo seno. Nipošto; ako je zdanje podigao smrtnik, onda to mora da je koliba; možda odavno napuštena i oronula, ali baš ovog proleća bila je čarobno opremljena i blistava.

Jednog podneva, opet u istom pravcu, iznad neodređenih vrhova terasastih krošnji primetio sam kako nešto sjajno, poput srebrne kopče, odbija sunčeve zrake iznad neke šćućurene glave; a taj odsjaj, iskustvo nas u takvim slučajevima uči, mora da potiče od novog crepa na krovu. Bio sam poprilično siguran u to da u dalekoj kolibi u vilinskoj zemlji nekog ima.

Iz dana u dan, dakle, neobično zagrejan za svoje otkriće, sve vreme koje sam mogao da zakinem od čitanja *Sna letnje noći*, i o svemu u vezi s Titanijom, znatiželjno sam zurio u brda; ali uzalud. Ili su to odredi senki, carska garda, usporenog i svečanog koraka, promicali obroncima; ili su, bežeći pred svetlošću progonitelja, u širokom luku preletali s istoka na zapad – stari ratovi Lucifera i Mihajla; ili su planine, premda ne uznemiravajući se na odraz ovih varljivih bojeva na nebu, odisale atmosferom inače nepovoljnom za pojmove vila. Bilo mi je žao; tim

pre što sam morao da se neko vreme posle toga držim svoje sobe – one koja ne gleda na ova brda.

Najzad, kad sam se ponovo prilično oraspoložio i kad sam u septembarsko jutro seo na verandu i prepustio se razmišljanju, čim je promaklo stado ovaca, tuda je u potrazi za orasima prošao čopor seljačke dece: „Kakav lep dan“ – ipak, bio je to, kako su njihovi očevi umeli da kažu, zatišje pred buru – i zaista, usled svoje bolesti postao sam toliko osetljiv da nisam mogao da podnesem pogled na kinesku puzavicu koju sam sam odgajao i koja se, na moje oduševljenje, pošto se uspuzala uz gredu na verandi, razbokorila poput zvezdanog jata, ali je sad, ako malo razmaknete listove, otkrivala milione najčudnijih, gladnih crva koji su, hraneći se njenim cvetovima, tako preuzeli njenu blagoslovenu boju, kao da je proklinju za sva vremena – crvi, koji su se bez sumnje skrivali u svakoj lukovici koju sam s toliko nade posadio; i tako, sporo se oporavljajući, sedeo sam tamo nezahvalan i džandrljiv, a onda sam, iznenada pogledavši u daljinu, ugledao zlatno planinsko okno koje blista poput delfina u dubini mora. Pomislio sam još jednom – vile; vilinska kraljica na svom vilinskom prozoru; u svakom slučaju, neka mila devojka iz planine; prijaće mi pogled na nju, to će raspršiti ovu moju zebnju. Ni reči više; mjauknuću, razdragano, iz srca! I krenuću u vilinsku zemlju – krenuću ka drugom kraju duge u vilinskoj zemlji.

Kako stići u vilinsku zemlju, kojim drumom, uopšte nisam znao; a nije bilo nikog da me uputi; čak ni Edmunda Spensera, koji je tamo zašao – tako mi je pisao – i dublje nego što seže vilinska zemlja, stoga do tamo treba putovati, i to s verom. Zabeležio sam pravac do vilinske planine i prvog lepog dana, kad mi je snaga to dopuštala, uskočio sam u svoj čun – kožni, s visokim sedlom – brzo se otisnuo i krenuo na put, lepršajući slobodno poput jesenjeg lista. U prvo jutro, ploveći na zapad, sejao sam zoru pred sobom.

Nekoliko milja i prišao sam brdima; ali sad su nestala s vidika. Nisam zalutao; jer uz zlatne pritke uz drum, kao orijentire, nisam omanuo na putu do zlatnog okna. Idući za pritkama, stigao sam do pustog i jalovog predela, gde su drumovima za-

Negde na horizontu razuma, ali još nepriznatog postojanja, lebde *Tajpi* i *Omu*, zajedno s imenom Hermana Melvila. Ali kako Herman Melvil lako može da postane Vajt Melvil ili Herman Merivejl, a *Omu* se iz nekog manje očiglednog razloga povezuje s pustolovinama nekakvog fantastičnog bušrejdžera,² koji je sposoban da se pretvori u jahača i zatim odigra ulogu u drami *Čića Tomina koliba*, jasno je da izmaglica, zahvaljujući neukosti ili protoku vremena, mora da je plegla po tim dalekim, dalekim predelima. Nemamo osećanje dužnosti da priznamo neukost; protok vremena je, budući da se 1. avgusta obeležava stogodišnjica Melvilovog rođenja, neminovan;³ ali ova izmaglica možda, jednim delom, navire iz nekog sićušnog semena, koje su, pre mnogo godina, posejale same knjige. Zar nije neko govorio o Južnim morima? *Tajpi*, kažu, po njihovom mišljenju, bio je najbolji izveštaj koji je uopšte napisan o – bilo čemu. Sećanje je ispustilo onu polovinu rečenice, a onda, kao što biva sa sećanjem, skicirala veliku belu liniju i žutu obalu. Talasi se razbijaju; tu je oštar beo ukras u vidu udaranja mora o obalu; a kako to da se opiše, čoveku nije poznato, ali, u isto vreme, tu je osećaj prisustva palmovog drveća, žutog granja i koralu ispod površine prozirne vode. To nespretno slikarsko delo, izvedeno prema sećanju, kasnije su doterali Stivenson, Gogen, Rupert Bruk i mno-

¹ Prevela Nada Uzelac.

² Naziv za odbeglog prestupnika, iz prvih godina engleske kolonizacije Australije.

³ Ogled je objavljen 7. avgusta 1919. godine u književnom dodatku *Tajmsa*.

gi drugi. Ipak, u izvesnom važnom smislu, Herman Melvil, sa svojim *Tajpijem* i *Omuom*, i svojim neuništivim osećajem ranih četrdesetih, uradio je posao mnogo bolje nego beskrajno sofisticiraniji umetnici našeg vremena.

On nije bio sofisticiran; možda bi bilo pogrešno nazvati ga umetnikom. On je na Markiska ostrva zaista stigao kao običan mornar na palubi kitolovca, godine 1842. I nije ljubav prema živopisnom, nego pre mržnja prema usoljenoj govedini, ustajaloj vodi, stvrdnutom hlebu i kapetanovoj okrutnost, bilo ono što ga je, zajedno s drugim mornarima, navelo na to da okuša sreću dublje u kopnu. Dezertirali su i, s onoliko hrane i pamučnog platna koje su mogli da strpaju s prednje strane svojih ogrtača, pošli u unutrašnjost Nukeheve¹. Ali u kom trenutku njihove čudesne pustolovine, u pokušaju da se domognu doline *Tajpija*, prestaju da budu autentične i postaju, zarad američke publike, naručeno delo, ne umemo da kažemo. Broj dana, tokom kojih se dva snažna čoveka, savlađujući u međuvremenu neverovatne napore, održavaju na parčetu hleba umočenog u znoj i pomešanog s trunkama duvana, mora da je bio manji nego što to Melvil iznosi; a zatim, litica, kojom su se spuštali, klateći se od jedne puzavice do druge, s jezivim procepom između – da li je bila strma kako on navodi, a puzavice tako udaljene? I jesu li drugom prilikom, kako on to tvrdi, ublažili drugi divovski pad, zabivši se u najviše grane veoma visokog palmovog drveta? To je od male važnosti; u kakvom god odnosu da stoje umetnost i istina, svaka prepreka, a to je sve za šta smo zainteresovani, izgleda nesavladiva. Odatle nema izlaza, čovek kaže po deseti put, pomalo smrknuto, jer počinje da oseća neku vrstu saosećanja prema sirotim ljudima koji se tako upinju; a zatim, u poslednjem trenutku, neverovatna mudrost Tobija i muška istrajnost Melvila pronalazi izlaz, kao što to i zaslužuju; a mi samo zadržavamo dah i dajemo im za pravo kad odlome još jedno dragoceno parčence vekne koja iščezava, kad Tobi, koji je donekle požurio napred, ispušta krik i shvata da vrh na kojem stoje nije kraj njihovog puta, jer ih litica nepojmljive dubine i strmine i dalje deli od doline

¹ Najveće od Markiskih ostrva.

koja im je cilj; hleb mora da se vrati natrag, a da se i ne okusi, i dok Melvila noga sve više boli i nema ničeg da nas obodri osim uverenja da je bolje umreti od gladi na tom mestu nego u utrobi kitolovca, moramo da krenemo ispočetka. Čak i kad su se dokopali ravnice, suočavamo se s užasnim trenutkom kad se Melvil premišlja da li da na zahtev starosedelačkog poglavice uzvрати s „Tajpi“ ili „hapar“, i samo ih krajnja slučajnost spasava trenutne smrti; i nije potrebno biti dečak u uniformi Itona da bi se u mahnitosti preskočilo tuce poglavlja kako bi se uverili da razlog Tobijevog iščeznuća nije bio ni tragičan i da ga ni na koji način nije diskreditovalo kao prijatelja.

Ali, opet, kad su se smestili kao gosti, ili bolje rečeno kao zatočenici Tajpija pretvoreni u idole, Melvil kao da se predomišlja, za razliku od umetnika za koga se to ne pretpostavlja. Odbacujući svoje pustolovine, u kojima se, kao što je to Stivenson rekao, pokazao „strahovito dobar“,¹ postaje zaokupljen životima i običajima starosedelaca. Koliko god prvi deo knjige ima da zahvali njegovoj imaginaciji, za drugi naslućujemo da je istinit od reči do reči. Ovaj slučajni američki mornar, pošto je dao sve od sebe da pobudi naše interesovanje na uobičajen način, sad mora da prizna da je ono što je zatekao, kad je nabasao na ovo ostrvsko pleme u Južnim morima – pomalo zbunjujuće. To su bili divljaci, idolopoklonici, to su bile nečovečne zveri koje su se oblizivale nad mekim sapima svojih bližnjih; a u isto vreme, nosili su vence od cveća, bili su neobično lepi, učtivih manira, i celog dana zaokupljeni ne samo onim u čemu su uživali nego su, koliko je autor mogao da proceni, imali sva prava da uživaju u tome što rade. Razume se, imao je i on svoje sumnje. Meso nije stavljao u usta dok se nije uverio da je od svinje, koju su gostoprimitljivo zaklali za njega, a ne ljudsko. Gotovo opšta lenjost starosedelaca bila je još jedna upadljiva i ne sasvim uverljiva karakteristika. Izuzev jedne starije dame, koja se zaokupljala „preturanjem po gomilama stare tape“,² ili proizvođenjem čudesnog klepetanja među vrčevima“, niko nikad nije viđen da radi nešto u smislu po-

¹ Ovako se Stivenson, u jednom pismu, izrazio o Melvilu.

² Drvo, čija kora može da se upotrebi kao neka vrsta tkanine.

sla. Priroda im je, razume se, pomagala u njihovoj lenjosti. Plod hlebnog drveta, uz veoma malo naprezanja s njihove strane, bio im je sva potrebna hrana; tapa, s istim umerenim zahtevima, obezbeđivala im je tkaninu za odeću. Međutim, rad neophodan za ovakvu obradu bio je lagan; podneblje božanstveno; a jedini nagoveštaj marljivosti bili su jasni zvuci melodije raznoraznih čekića, koji su, jedan ovde, jedan onde, tukli po suknu, što je prijatno, u jedan glas, odzvanjalo dolinom.

Zbunjen, Melvil je, sasvim prirodno, dao sve od sebe da od toga napravi šalu. On se dobro nasmejao kad je Marejo, na primer, s dubokom zahvalnošću prihvatio par blatnjavih starih čizama i okačio ih oko vrata kao ukras. Stare, obnažene žene, koje poskakuju uvis „kao što bezbroj štapova brzo hita na površinu, pošto se vertikalno uroni u vodu“, možda su udovice koje oplakuju svoje muževe poginule u boju, ali njemu ne izgledaju pristojno, on ne može da odvoji pogled od njih. A tad nije bilo zakona, ni ljudskih ni božanskih, izuzev čudnovatog predmeta tabua. Ipak, ono što je zbunilo Hermana Melvila kao što je zbunilo lorda Pembruka dvadeset godina kasnije, bio je taj jednostavan, dokon, divljački život zajamčen na jednostavnim osnovama. Erl je, kao obrazovaniji, odgonetnuo razlog. Bio je okićen cvećem i pokriven rogozinom, tako da je izgledao kao prelaz između rimokatoličkog sveštenika i mladog Dionisa. Uživao je beskrajno.

Bio sam tako srećan tamo da zaista verujem da bih bio zadovoljan da prespavam život u snu, bez briga ili ambicija... Nije moglo da bude bolje, a za mene je bilo najbolje onako kako je bilo... Mir, spokoj i potpuna sloboda, koristan su lek, ali hrana je nezdrava. Njihova ljupkost je u suprotnosti; nema varnice a da se ne kresnu kremen i čelik; nema dobre misli, čak ni savršene sreće, a da se nije rodila u muci, žalosti i nemiru duha.

Tako su erl i doktor otplovili natrag u Vilton, a Providenje se postaralo za to da na svom putu dožive brodolom. Ali Melvil se spasao uz najveće teškoće. On se gotovo navukao na te kori-

sne lekove: mir, spokoj i potpunu slobodu. Da nije bilo otpora njegovom odlasku on bi možda zauvek podlegao. Smeh više nije vršio svoju dužnost. Primetno je da je u predgovoru za svoju sledeću knjigu, obazrivo insistirao na tome da „ako iskrnsne mala šala na račun nekih zanimljivih osobina Tahićana, to nikako ne potiče od namere za podsmevanjem.“ Da li njegov izveštaj o izvesnim zanimljivim osobinama evropskih mornara, koji sledi odmah zatim, nije potekao ni od kakve namere da satirizuje? Teško je reći. Melvil opisuje veoma živopisno i snažno, ali retko sebi dozvoljava komentar. On primećuje da je kitolovac, koji ga je prihvatio, u „stanju najvećeg meteža“; hrana je buđava; posada sklona pobuni; umesto da pristane na obalu i otpusti posadu, koja bi svakako dezertirala i tako ga stajala celog tovara kitovog ulja, kapetan ih primorava da kruže morem. Disciplina se održava svakodnevnim sledovanjem ruma i šutiranjem i šamarima prvog oficira. Kad su najzad mornari izložili svoj slučaj pred engleskim konzulom na Tahitiju, izvor pravde učinio im se zagađenim. U svakom slučaju, Melvil i drugi koji su insistirali na svojim zakonskim pravima stavljeni su pod nadzor nekog vremešnog starosedeoce, kome je naređeno da im drži noge u kvrgama. Međutim, njegova predstava o disciplini bila je nejasna i, ovako ili onako, što zbog lepote predela i ljubaznosti starosedelaca, Melvil je počeo još jednom, ljubopitljivo i možda opasno, da oseća zadovoljstvo. Ponovo su tu bile sloboda i lenjost; baklje su noću promicale šumom; plesalo se na mesečini, ribice u duginim bojama svetlucale su u vodi i žene su se probijale sa šarenim cvećem. Ali bilo je nečeg neskladnog. Osluškujući, Melvil je čuo kako vremešni Tahićani, prigušenim, žalosnim tonom pevaju pesmu koja ide ovako: „Palmovo drvo će izrasti, koral će se raširiti, ali čovek će nestati“; i statistika im je davala za pravo. Populacija se istopila s dvesta hiljada na devet hiljada, za manje od jednog veka. Evropljani su doneli bolesti civilizacije, zajedno s onim korisnim. Usledili su misionari, ali Melvil nije voleo misionare. „Verovatno na zemlji nema plemena“, pisao je on, „manje, po prirodi, predodređenog za savete hrišćanstva“ nego što su to Tahićani, a naučiti ih bilo kakvom korisnom zanatu – nemoguće je. Civiliza-

cija i divljaštvo, na najčudniji način mešaju se u palati kraljice Pomare.¹ Velika dvorana s visećim rastinjem, s rogozinom i grupom starosedelaca, bila je opremljena pisacim stolovima od ružinog drveta, dekanterima od brušenog stakla i pozlaćenim kandelabrima. Kokos je pridržavao otvorenom knjigu s Hogartovim grafikama. A uveče bi kraljica stavljala krunu koju joj je kraljica Viktorija dobrodušno poslala iz Londona, i koračala gore-dole drumom, podižući ruku, koju su ljudi smatrali simbolom veličanstva, a ona sama vojničkim pozdravom. Tako da je Marejo bio duboko zahvalan za poklon u vidu para starih čizama. Ali, ovog puta, Melvil se nekako nije smejao.

Virdžinija Vulf

¹ Pomare IV, kraljica Tahitija od 1827. do smrti, 1877. godine.

SADRŽAJ

Veranda	7
Bartlbi, pisar	23
Benito Sereno	63
Prodavac gromobrana	150
Začarana ostrva	158
Zvonik	217
Virdžinija Vulf: <i>Herman Melvil</i>	235